

Bethlen Miklós-emlékév, 2016

Az MTA BTK ITI Reneszánsz Osztálya a Miskolci Egyetemmel, illetve közép- és délkelet európai Refo500-as partnerintézményeivel együttműködésben szervezte meg Bethlen Miklós (1642–1716) halálának 300. évfordulója alkalmából a megemlékező és tudományos emlékévet.

Az emlékév célja az volt, hogy Bethlen Miklós munkásságát ismertessük, illetve nemzetközi kontextusokban újrapozicionálva, hazai és külföldi kutatók részvételével értékeljük. Bethlen Miklós mentális világa és valóságértelmezése politikusi tevékenysége révén (különös tekintettel szerepére a *Diploma Leopoldinum* kialakításában) jelentős hatással volt nemcsak a 18. századi Erdély, de a Habsburg Birodalom történelmének alakulására is. Külön figyelmet szenteltünk azoknak az irodalomtörténeti kérdéseknek a megvitatására, amelyek a kancellár írásainak filológia-textológiai, illetve esztétikai sajátosságait érintették. Feltett célunk volt a Bethlen Miklósról vonatkozó sajátos irodalomtörténeti tudás kritikai reflektálása.

Az emlékév megszervezésére felállított BM300 munkacsoport (Fajt Anita, Jankovics József, Kecskeméti Gábor, Máté Ágnes, Papp Ingrid, Szilágyi Emőke Rita, Tóth Zsombor és Zászkaliczky Márton) 2015 januárjában jött létre, és 2016. január 27. és október 27. között 5 eseményt szervezett meg.

A január 27-ére időzített nyitás az emlékév szakmai koncepcióját és rendezvénystruktúráját ismertette, ugyanakkor megjelölte azokat a kutatási perspektívákat, amelyek az emlékév lezárulása után is folytatódhatnak és publikálható eredményekhez vezetnek. Tóth Zsombor tudományos előadása *Fogság és élettörténet: Bethlen Miklós íráshasználatának irodalomtörténeti és historiográfiai relevanciái* címmel az emlékév szakmai kihívásait tekintette át a kora újkori börtönirodalom komparatív kontextusaitól a kéziratos nyilvánosság alkalmazásainak lehetőségéig.

A rendezvényt a Bethlen-év koordinálására készült honlap bemutatója követte.¹ Az emlékév lezárása után a honlap a további Bethlen-kutatások kiindulópontja kíván lenni, ezért az év eredményeit a hivatalos nyomtatott megjelenések mellett ott is elérhetővé tesszük.

A rendezvénysorozat második állomása Kolozsvár volt, ahol a Refo500-partner Lucian Blaga Egyetemi Könyvtárral közös szervezésben tudományos konferenciára (*Solitudo transylvaniae – Bethlen Miklós és kora*) és kiállításra került sor 2016. április 15-én. A helyi hagyományoknak megfelelően a konferencia kétnyelvű volt, így Erdély kora újkori történelmét és kultúráját vizsgáló román szakértők is hozzájárulhattak a

1 <http://iti.btk.mta.hu/hu/bethlen-miklos-300>

szakmai tanácskozáshoz. A BM300 csapat két tagja, Jankovics József és Tóth Zsombor tartottak itt előadást Bethlen Miklós irodalomtörténeti jelentőségéről. A konferencia sajátos erdélyi történeti vonatkozásokban hozott újdonságot és szolgáltatott új ismereteket a Bethlen-szaki irodalomhoz és Bethlen-filológiához. Fontos kiegészítő adatok kerültek bemutatásra Bethlen Miklós és az erdélyi református egyház viszonyának ürügyén, továbbá értesülhettünk több kiadatlan Bethlen-levelelről, amelyeket Nagybanynán őriznek, végül izgalmas áttekintést kaptunk arról, hogy a korabeli szász források miként vélekedtek Bethlen Miklósról és politikai bukásáról. A konferencián elhangzott előadásokból egy olyan válogatás készült, amely az Irodalomtörténeti Közlemények Bethlen Miklósnak szentelt 3., tematikus számában (*300 éve halt meg Bethlen Miklós*, összeáll. Tóth Zsombor) jelentek meg.²

A rendezvény keretében megnyílt kiállításon Bethlen Miklós és kortársai Kolozsváron elérhető kéziratos hagyatékának legértékesebb darabjait mutatták be. A kiállítás anyagának értékesebb szövegeit sikerült bedolgozni a Bethlen-bibliográfiába, főként, hogy a Lucian Blaga Egyetemi Könyvtár díjmentesen készített digitális felvételeket az igényelt kéziratokról. (Vö. *Bethlen Miklós válogatott bibliográfia*, bev. összeáll. Tóth Zsombor, Bp., Reciti, 2016.) Az emlékév keretében megjelent bibliográfia szintén elérhető az interneten.³

Az emlékév legfontosabb eseménye a Miskolci Egyetemmel közösen megrendezett nemzetközi Refo500 konferencia volt, amely angol és magyar nyelvű előadásokkal emlékezett meg Bethlen Miklósról a magyar és nyugat-európai kortárs börtönirodalom történeti és kulturális kontextusában *Bethlen Miklós és a kora újkori börtönirodalom európai hagyománya / Tribute to Miklós Bethlen (1642–1716): Sources, Genres and Scribal Habits of Early Modern Prison Literature* címmel. A konferencia első napjának a munkanyelve az angol volt, így az előadások elsősorban a kora újkori börtönirodalom európai (angol, német, holland stb.) tradícióját elemezték, majd a zárónapon a magyar irodalomtörténészek következtek, akik a magyar vagy magyarországi neolatin szöveg-hagyományt állították előtérbe. A konferencia világossá tette, hogy Bethlen Miklós életművét mindenekelőtt egy sajátos kora újkori kéziratosságban és ennek speciális nyilvánosságában kell szemlélnünk, illetve mélyebb értelmezéséhez a bemutatásra került nyugat-európai párhuzamokra kell hagyatkoznunk.

A konferencia anyagából magyar és angol nyelvű tanulmánykötetek készülnek. A magyarul elhangzott előadások egy része (Jankovics József, Máté Ágnes, Simon József és Tóth Zsombor tanulmányai) már megjelent az Irodalomtörténeti Közlemények Bethlen Miklósnak szentelt különszámában, a kiadatlan, átdolgozott előadások pedig majd a szerkesztett kötetben látnak napvilágot. Az angol nyelvű kötet a Vandenhoeck and Ruprecht kiadónál (Göttingen) szerkesztett *Refo500 Academic Studies* című sorozatban jelenik meg.

2016. szeptember 24-én került sor az MTA KIK tanácstermében *A nehezebb olvasat* témájú kerekasztal-beszélgetésre, amely Bethlen Miklós élettörténetét járta körül tör-

2 Hálózati elérhetőség: <http://itk.iti.mta.hu/megjelent/2016-3/tartalom.pdf>

3 Hálózati változat: http://reciti.hu/wp-content/uploads/bethlenbib_szvn.pdf

téneti, irodalmi és filozófiai szempontok alapján. A beszélgetést Tóth Zsombor vezette, beszélgető partnerei Oborni Teréz történész, Jankovics József irodalomtörténész és Horkay-Hörcher Ferenc filozófus voltak. A résztvevők kivétel nélkül az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont munkatársai, így a Történettudományi és a Filozófiatörténeti Intézet is érdemben járult hozzá az emlékév szakmai eredményeihez. A beszélgetés fókuszában Bethlen Miklós fogságban keletkezett emlékirata állt, amelyről a beszélgetők általában is értekeztek, de bizonyos kiemelt szövegrészeket (pl. Bethlen portréja önmagáról, fogarasi látomása, fogsága körülményeinek leírása stb.) releváns eszmetörténeti kontextusok előtérbe állításával elemeztek. Bethlen műveltsége, írásművészete, illetve belső világának, főként kálvinista puritán spiritualitásának főbb jellemzői kétségtelenül alapos reflexióban részesültek. A beszélgetés hanganyagát rögzítettük, átírására és online publikálására a későbbiekben kerülhet sor.

A Bethlen Miklós-emlékév záró rendezvényére 2016. október 27-én került sor az MTA Könyvtár és Információs Központban. A kancellár halálának tehát pontosan 300. évfordulóján került bemutatásra a *Bethlen Miklós válogatott bibliográfia*, illetve az Irodalomtörténeti Közlemények tematikus száma. Az esemény és az emlékév értékelését Tóth Zsombor összegző beszámolója zárta le. A BM300 munkacsoport professzionális és elkötelezett munkájának köszönhetően a kancellár halálának 300. évfordulója méltó szakmai megemlékezést kapott, ezáltal is jelezve Bethlen Miklós személyének és életművének fontosságát az egész magyar kultúra számára.

Tóth Zsombor
tudományos főmunkatárs
MTA BTK Irodalomtudományi Intézet